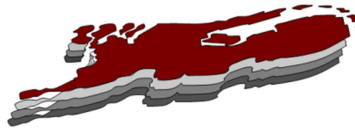

**Bureauonderzoek en Inventariserend
veldonderzoek - verkennende fase**

Wierdensestraat 44, Rijssen gemeente Rijssen-Holten (OV).

augustus 2020

Versie 2 (definitief)

In opdracht van:
BJZ.nu

Colofon

Laagland Archeologie Rapport 482

Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase
Wierdensestraat 44 te Rijssen, gemeente Rijssen-Holten (OV)

Auteur: Erwin Brouwer

In opdracht van: BJZ.nu

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: definitief

Controle: J.A.M. Oude Rengerink

Autorisatie: J.A.M. Oude Rengerink

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie BV
Virulyweg 21F
7602 RG Almelo

E-mail: info@laaglandarcheologie.nl
KvK-Nummer: 60294418

© Laagland Archeologie BV, Almelo, augustus 2020

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie BV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in juni - juli 2020 een Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase uitgevoerd aan de Wierdensestraat 44 te Rijssen. Het onderzoek vond plaats in verband met de ruimtelijke procedure rondom de gedeeltelijke sloop van het huidige pand, gevolgd door nieuwbouw. Het bureauonderzoek had tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. Centraal staat daarbij de vraag of en zo ja welke archeologische resten (complextype, datering, diepteligging en gaafheid) in het plangebied kunnen worden verwacht. Hiertoe zijn landschappelijke, archeologische en historische bronnen geraadpleegd.

Op basis van het bureauonderzoek resten vanaf het Neolithicum, Bronstijd, IJzertijd, middeleeuwen en Nieuwe Tijd worden verwacht. Eventuele resten uit de periode Neolithicum – IJzertijd en Vroege Middeleeuwen liggen onder het vermoedelijk aanwezige plaggendeek (of stadsophoging¹). Afhankelijk van de dikte van dit dek en omvang en diepte latere bodemingrepen kunnen deze resten nog bewaard zijn gebleven. In het plaggendeek kunnen resten uit de Late Middeleeuwen en met name de Nieuwe Tijd worden verwacht. De huidige bebouwing stamt uit 1900. Op basis van oude kaarten is het zeker dat het plangebied in 1832 en mogelijk ook al in 1780 bebouwd was. Vermoedelijk is deze bebouwing niet veel verder dan 1780 terug te voeren

Dit verwachtingsmodel is getoetst en aangevuld door middel van verkennend booronderzoek. Het verkennende booronderzoek heeft tot doel het verwachtingsmodel te toetsen en z nodig aan te vullen. Hiertoe zijn verspreid over de toegankelijke delen van het plangebied verkennende boringen gezet. In dit stadium is verkennend booronderzoek de meest efficiënte onderzoekswijze om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen.

Uit het verkennend booronderzoek blijkt dat de bodem tot in de C-horizont is geroerd. Resten van een plaggendeek of bodemvorming zijn niet aangetroffen. In verrommelde lagen zijn resten uit de Nieuwe Tijd aangetroffen, vermoedelijk samenhangend met de voorganger van de huidige bebouwing. Het gaat daarbij om resten van bebouwing die in 1832 op de kaart zijn aangegeven en mogelijk ook in 1780 aanwezig waren. De resten zijn echter waarschijnlijk niet veel ouder dan 1780 en er is met verstoring te rekenen die is ontstaan tijdens de bouw van het huidige pand in 1900 en eventuele latere werkzaamheden. De grondboringen hebben overwegend een verstoord bodemprofiel opgeleverd. Om deze reden adviseren we hier geen vervolgonderzoek.

Dit advies is overgenomen door de bevoegde overheid, de gemeente Rijssen-Holten. De gemeente wordt hierin vertegenwoordigd door haar deskundige, A. Vissinga.

Mochten tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, of resten waarvan redelijkerwijze kan worden vermoed dat het om archeologische resten gaat, dan geldt op grond van de Erfgoedwet (art. 5.4) een meldingsplicht. Dit kan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, www.cultureelerfgoed.nl).

¹ waar hieronder van plaggendeek wordt gesproken, wordt tevens stadsophoging bedoeld

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding onderzoek	7
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	7
1.3 Administratieve gegevens	8
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik	9
1.5 Gemeentelijk beleid	10
1.6 Onderzoeksdoel	10
2 Inventarisatie	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	11
2.3 Archeologie	12
2.3.1 Bekende archeologische waarden	12
2.3.2 AMK-terreinen	12
2.3.3 Gemeentelijke verwachtingskaart	13
2.3.4 Eerder archeologisch onderzoek	13
2.4 Historie	14
3 Conclusie en verwachtingsmodel	17
3.1 Conclusie	17
3.2 Verwachtingsmodel	17
4 Veldonderzoek	19
4.1 Beschrijving onderzoeksmethodiek	19
4.2 Resultaten: lithologie, lithogenese en bodemontwikkeling	20
5 Conclusie en verwachting	21
6 Selectieadvies	22
literatuur	23
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus	25
BIJLAGE 2 Archeologische perioden	26
BIJLAGE 3 Niet-toegankelijke delen voor veldonderzoek	27
BIJLAGE 4 Actueel Hoogtebestand Nederland	28
BIJLAGE 5 Gemeentelijke archeologische verwachtingskaart	29
BIJLAGE 6 Waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen	30
BIJLAGE 7 Boorpuntenkaart veldonderzoek	31
BIJLAGE 8 Boorstaten veldonderzoek	32

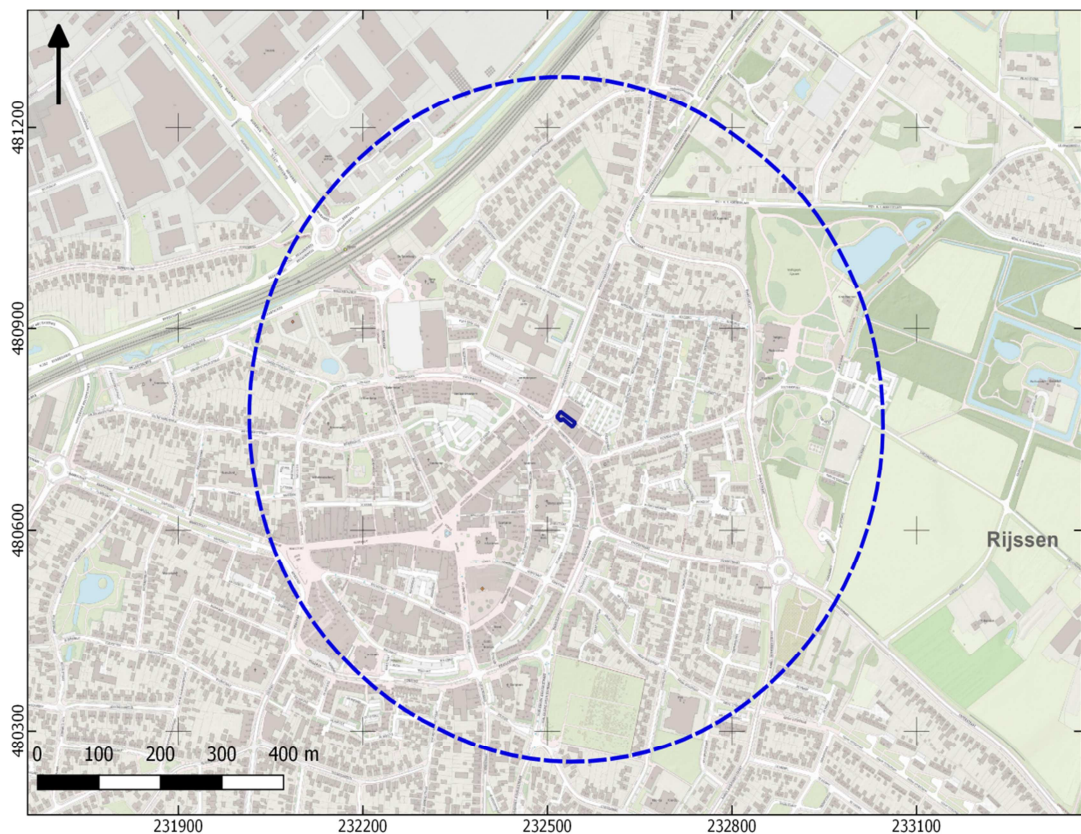
HOOFDSTUK 1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

De aanleiding voor het onderzoek vormt de geplande sloop van de huidige bebouwing, gevolgd door de bouw van een nieuw pand met een commerciële plint en twee appartementen aan de Wierdensestraat 44 te Rijssen, gemeente Rijssen-Holten (OV). Op basis van het bestemmingsplan dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden om aan te tonen dat eventueel aanwezige archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad door de geplande bouwactiviteiten. De opdrachtgever beoogt met het onderzoek de gemeentelijke paraaf te krijgen voor het onderdeel archeologie. Aanvullende wensen zijn niet kenbaar gemaakt.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGBIED

Het plangebied betreft de Wierdensestraat 44 in Rijssen, gemeente Rijssen-Holten (OV), zie onderstaande afbeelding.

Afbeelding 1. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied.

Het plangebied heeft een omvang van 235 m². Voor een beter begrip van de bodemkundige omstandigheden en de archeologie van de planlocatie is een groter gebied bestudeerd. Een zone van 500 m rondom het plangebied wordt voldoende geacht om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen. Deze zone wordt aangeduid als 'onderzoeksgebied'.

1.3 ADMINISTRatieve GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Provincie	Overijssel
Gemeente	Rijssen-Holten
Plaats	Rijssen
Beheerder/eigenaar grond	Tijhuis Vastgoed
Toponiem	Wierdensestraat 44
Kadastrale perceelnummer(s) ²	1062
Laagland Archeologie projectnummer	RIWI201
Datum conceptrapportage	17-07-2020
Datum definitief rapport	17-8-2020

² kadastralekaart.com

XY-coördinaten	232521/480776
	232545/480760
	232540/480754
	232515/480769
Kaartblad ³	28D
Oppervlakte/lengte Plangebied	235 m ²
Datering	steentijd - Nieuwe Tijd
Complextype	Nietopgehoogde, individuele huisplaats
Onderzoeksmeldingsnr	4872048100
AMK-terrein	n.v.t.
Vondstmeldingsnr.	n.v.t.
Type onderzoek	Bureauonderzoek en Inventariserend veldonderzoek - verkennde fase
Datum begin veldonderzoek	30-06-2020
Datum eind veldonderzoek	30-06-2020
Opdrachtgever	BJZ.nu
Goedkeuring bevoegde overheid	12-08-2020
Bevoegde overheid	gemeente Rijssen-Holten
Adviseur namens bevoegde overheid	A. Vissinga
Beheer documentatie	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Overijssel E-depot voor de Nederlandse archeologie Archief Laagland archeologie BV
Uitvoerder	Laagland Archeologie BV Virulyweg 21F 7602 RG Almelo 06 51 95 35 53
Projectleider/opsteller onderzoek	Erwin Brouwer erwin.brouwer@laaglandarcheologie.nl

Tabel 1. Objectgegevens.

1.4 HUIDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

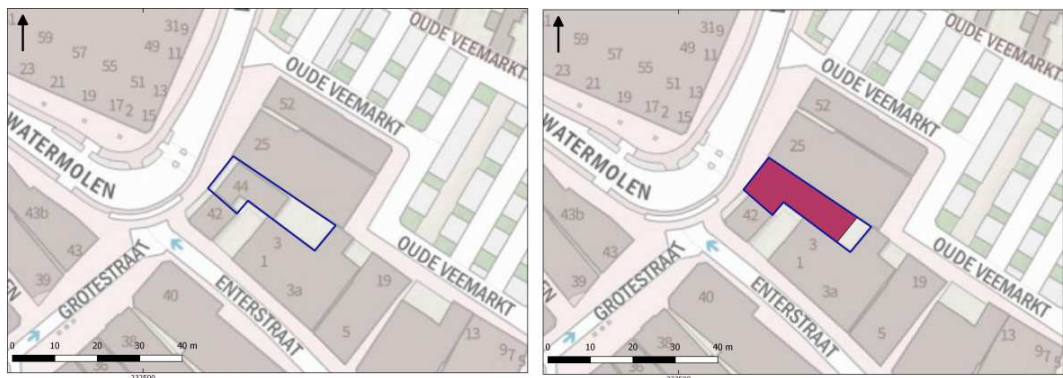
Het plangebied is momenteel deels bebouwd. Het onbebouwde deel is in gebruik als tuin. Het terrein bevat voor zover bekend geen kelders of andere ondergrondse kunstwerken en er zijn geen historisch waardevolle bouwwerken in het plangebied aanwezig.⁴

In dit stadium is de exacte invulling van de plannen nog niet bekend. Wel wordt ernaar gestreefd de huidige gevel aan de straatzijde te behouden. De milieutechnische condities, huidige en eventuele nieuwe waterpeil en of en zo ja wie de toekomstige gebruiker(s) wordt/worden zijn in dit stadium evenmin bekend.

³ www.imeris.nl/htm/opentopo800.htm

⁴ bron: gemeentelijke monumentenlijst

Onderstaande afbeelding toont een plattegrond van de huidige en de gewenste nieuwe situatie.

Afbeelding 2. Huidige situatie (links) en nieuwe situatie (rechts).

Het nieuwe gebouw wordt vermoedelijk op staal gefundeerd. Normaliter worden daarbij funderingssleuven gegraven met een diepte van circa 80 cm min peil.

1.5 GEMEENTELIJK BELEID

In het bestemmingsplan Chw Omgevingsplan Centrum Rijssen ligt het plangebied in een zone met een dubbelbestemming Waarde – Archeologie hoge verwachting. Archeologisch onderzoek is verplicht bij bodemverstorende ingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 50 cm /mv. De omvang van de geplande verstoringen overschrijdt de vrijstellingsgrenzen zoals die in het vigerende gemeentelijk archeologiebeleid zijn aangegeven.

1.6 ONDERZOEKSDOEL

Het uitgevoerde onderzoek behoort tot de eerste fasen in het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). De initiatiefnemer beoogt met het hier uitgevoerde onderzoek te voldoen aan de gemeentelijke regelgeving omtrent archeologisch onderzoek. Het bureauonderzoek heeft tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen aan de hand van bestaande bronnen, en te bepalen of en zo ja welke delen van het plangebied in aanmerking komen voor vervolgonderzoek. Het verwachtingsmodel wordt getoetst en zo nodig aangevuld door middel van een verkennend booronderzoek. Op grond van de resultaten van dit onderzoek kan worden beoordeeld of en zo ja, welke vorm van vervolgonderzoek nodig is om de archeologische waarde van het gebied te kunnen vaststellen.

HOOFDSTUK 2 INVENTARISATIE

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de relevante landschappelijke ontwikkeling en huidige bodemkundige situatie beschreven. Tevens wordt ingegaan op de bekende archeologische waarden in de omgeving van het plangebied en de historische situatie. Voor wat betreft de in de tekst genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 LANDSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

Rijssen ligt in het Oost-Nederlandse dekzandgebied. Dit gebied wordt gekenmerkt door dekzandvlakten, - welvingen en -ruggen. Dit dekzandlandschap is gevormd tijdens de laatste fase van de laatste ijstijd (Weichselien). Her en der duiken grote en kleinere stuwwallen op en het landschap wordt doorsneden door kleine beken. De stuwwallen zijn gevormd onder invloed van het landijs gedurende de voorlaatste ijstijd (Saalien). Ongeveer 500 m zuidelijk van het plangebied ligt een langgerekte stuwwal die van Rijssen in zuidelijke richting via Markelo naar Stokkum loopt. Geomorfologisch en bodemkundig is het plangebied niet gekarteerd (bebouwde kom). Op basis van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2, zie bijlage 4) kan worden aangenomen dat het plangebied op lagere gordeldekzanden ligt. Zoals de benaming aangeeft, liggen gordeldekzanden als een dikke gordel tegen stuwwallen aan. Het zijn normaliter hogere dekzanden met een goede ontwatering. Op basis daarvan kan ervan worden uitgegaan dat de oorspronkelijke natuurlijke bodem uit haarpodzolgronden of, indien de ontwatering wat minder goed was, uit veldpodzolgronden bestond. Op basis van oude kaarten (zie paragraaf 2.4) is vermoedelijk een plaggende of eventueel een stadsophoging aanwezig. Op de gemeentelijke archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart is aangegeven dat er vermoedelijk een plaggende (esdek) aanwezig is.

Enkeerdgronden zijn zandgronden met een plaggende van tenminste 50 cm dik. Dit plaggende is vanaf de Late Middeleeuwen ontstaan door het periodiek opbrengen van met mest vermengde plaggen op de akker. Doel hiervan was de bodemvruchtbaarheid op peil te houden of te verbeteren. Enkeerdgronden zijn voor wat betreft archeologie om twee redenen relevant. De oudste enkeleerdgronden zijn meestal ontstaan op locaties die ook vóór het in zwang komen van plaggenbemesting al als akker in gebruik waren. Dat waren meestal relatief hooggelegen, goed ontwaterde zandgronden die redelijk goed met de toenmalige landbouwtechnieken konden worden bewerkt. Door deze eigenschappen zijn deze gronden vaak al heel vroeg – soms als vanaf het midden-Neolithicum – in gebruik genomen als landbouwgrond. Resten van bewoning uit deze perioden wordt daarom vaak onder een plaggende aangetroffen.

Daarnaast fungeert het plaggendek in meer moderne tijden als een dikke beschermende laag, waardoor eventueel aanwezige resten niet of in mindere mate zijn aangetast door allerlei bodemingrepen.

Een andere mogelijkheid is dat het plangebied vanaf de Late Middeleeuwen is opgehoogd met stadsafval: het lag vroeger direct buiten de toenmalige stadswallen: dergelijke gronden waren vaak in gebruik als stadstuinen, die met afval uit de stad werden bemest. Ook op deze wijze kon een dek ontstaan, hoewel anders van samenstelling en structuur dan een plaggendek.

2.3 ARCHEOLOGIE

2.3.1 BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN

Bijlage 6 toont de locaties van de bekende archeologische waarden en de uitgevoerde archeologische onderzoeken in de omgeving van het plangebied.

Waarneming 2575 (circa 100 m westelijk van het plangebied) betreft de locatie van de (dubieuze) havezathe 'Brandlecht' of 'De Pol'. Het gebouw in circa 1800 gesloopt.

Waarneming 2605 (circa 265 m noordelijk) betreft de vondst van een complete bronzen kokerbijl (late Bronstijd). Het complextype is niet bekend. De bijl behoort tot de Eems-cultuur.

Waarneming 2603, 26683 en 35825 (circa 335 m westelijk) betreffen eveneens een havezathe. Tot het vondstmateriaal behoort onder andere Siegburg-steengoed, funderingsstenen, grachten en bouw materiaal uit de Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd.

Waarnemingen 407939 en 416582 (330 m zuidoostelijk) betreft vondsten van een spieker en fragmenten handgevormd aardewerk uit de vroege – midden-IJzertijd. Het complextype is onbekend.

Waarneming 435462 (130 m zuidwestelijk) betreft divers aardewerk, baksteen, metaal, fragmenten glas en een stuk van een houten en natuurstenen spijsteen. Het complextype van het vondstgeheel is niet bekend en het materiaal wordt gedateerd vanaf de prehistorie tot en met de Nieuwe Tijd.

Waarneming 442863 (240 m zuidelijk) betreft resten van de oude stadwal en omgrachting (Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd) en resten van aardewerk, glas, steengoed en bouw materiaal uit de Nieuwe Tijd (nederzittingscomplex).

2.3.2 AMK-TERREINEN

AMK-terreinen (= Archeologische Monumentenkaart) zijn terreinen waarvan bekend is dat zich archeologische resten in de grond bevinden. Het archeologisch belang daarvan is bovendien gewaardeerd. Zo zijn er AMK-terreinen van archeologisch belang, hoog, zeer hoog archeologisch belang en wettelijk beschermde AMK-terreinen van zeer hoog archeologisch belang). Het plangebied grenst min of meer aan een AMK-terrein van archeologische waarde. Dit betreft de oude kern van Rijssen. Rijssen is ontstaan als een boerderijenstadje. Het verkreeg stadsrechten in 1243. De ronde omwalling is in de 13^e eeuw aangelegd.

2.3.3 GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART

Op de gemeentelijke verwachtingskaart (bijlage 5) ligt het plangebied in een zone met een hoge archeologische verwachting

2.3.4 EERDER ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

In de omgeving van het plangebied hebben eerder archeologische onderzoeken plaatsgevonden. De onderzochte locaties zijn afgebeeld in bijlage 6.

Onderzoeksmelding 12505 ligt circa 70 m ten westen van het plangebied. Dit betreft een bureau- en booronderzoek.⁵ Op basis van het bureauonderzoek werden resten van bebouwing vanaf de 16^e eeuw verwacht. Tijdens het veldonderzoek bleek sprake van een bodemverstoring tussen 50 en 150 cm –mv. Er zijn resten aangetroffen, voornamelijk baksteen en plavuizen, maar een onderling verband was niet herkenbaar. De aanwezigheid van resten van funderingen kan niet uitgesloten worden. Er werd geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Onderzoeksmelding 22783 ligt ongeveer 330 m oostelijk. Dit betreft een bureau- en inventariserend veldonderzoek.⁶ Op basis van het bureauonderzoek wordt verwacht dat het plangebied relatief hooggelegen is en dat in het plangebied een plaggendek aanwezig is. In de top van het onderliggende dekzand worden resten uit de steentijd verwacht; in het plaggendek kunnen resten uit de middeleeuwen worden verwacht. Tijdens het booronderzoek is vanaf 30 – 100 cm –mv vermoedelijk een plaggendek aangetroffen, waarin echter meestal recent puin is gezien. Onder het plaggendek ligt dekzand, vanaf ongeveer 120 – 190 cm –mv. Een podzol is niet gezien. Er zijn geen archeologische indicatoren opgeboord. Vervolgonderzoek wordt niet geadviseerd.

Onderzoeksmelding 20481 ligt ongeveer 190 m oostelijk. Dit betreft een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek – verkennende fase.⁷ In het bureauonderzoek wordt aangegeven dat dit plangebied op de overgang van een stuwwal naar een stroomdal ligt. Vermoedelijk is in het plangebied een plaggendek aanwezig. Onder het plaggendek worden resten uit de steentijd, Bronstijd, IJzertijd en Vroege Middeleeuwen verwacht. Tijdens het veldonderzoek is in een aantal boringen een onverstoord plaggendek geconstateerd dat tot maximaal 140 cm –mv reikt. In enkele boringen is onder het plaggendek een B- of een BC-horizont gezien. In andere boringen lag het plaggendek direct op een C-horizont. Archeologische resten zijn niet opgeboord. Rondom deze locaties is een archeologische begeleiding geadviseerd indien hier bodemingrepen dieper dan 130 cm –mv plaatsvinden. Voor het resterende deel is geen vervolgonderzoek geadviseerd.

Onderzoeksmelding 31404 en 42870 liggen ongeveer 110 m zuidwestelijk. Onderzoeksnummer 42870 betreft een proefsleuvenonderzoek.⁸ Aangezien dit een vervolg is op een eerder uitgevoerd booronderzoek (31404) wordt alleen het proefsleuvenonderzoek hier beschreven. Tijdens het onderzoek is gebleken dat het

⁵ Brokke e.a., 2005.

⁶ Boekema, 2008.

⁷ De Neef, 2007.

⁸ De Roller, 2012

betreffende plangebied recent sterk is verstoord. Er zijn alleen vondsten uit de Nieuwe Tijd C gedaan, afgezien van een fragment aardewerk uit de middeleeuwen – Nieuwe Tijd. Resten van achtererven van middeleeuwse boerderijen zijn niet aangetroffen, evenmin als brandlagen van middeleeuwse stadsbranden. Vervolgonderzoek is niet aanbevolen.

Onderzoeksmelding 65883 ligt ongeveer 150 m zuidelijk en betreft een archeologische begeleiding.⁹ Deze vond plaats naast de middeleeuwse kerk, in het oudste deel van Rijssen. Op de voormalige begraafplaats zijn onder andere menselijke resten en grafkuilen aangetroffen. Daarnaast zijn elf waterputten, een beerput en vier paalkuilen gezien. De oudste waterputten dateren uit de 12^e – 14^e eeuw (putten van uitgeholde boomstammen of mogelijk van hergebruikte tonnen). Daarnaast zijn waterputten uit de 14^e – 16^e/17^e eeuw gevonden. Dit zijn vierkante constructies. Voorts zijn bakstenen waterputten vanaf de 18^e eeuw gezien.

2.4 HISTORIE

Onderstaande tekst over de historie van Rijssen is grotendeels gebaseerd op Koers, 2017.

Rijssen is ontstaan als boerennederzetting. Zoals in paragraaf 2.3.2 aangehaald verkreeg de nederzetting in 1243 stadsrechten en werd een ronde stadswal met omgrachting aangelegd. Het verloop van de stadswal is – zoals in veel van dergelijke stadjes – zeer goed te herkennen op topografische kaarten. Typerend voor Rijssen was dat binnen de stadswallen voornamelijk boerderijen waren gevestigd met daarbuiten weide- en akkerlanden.

Rijssen is een aantal malen geplunderd. De oudst bekende plundering vond plaats in 1497 door Hendrik V van Wisch. In 1510 kon een plundering door Karel van Gelre worden voorkomen door het betalen van een afkoopsom. In 1517 probeerde hij Rijssen opnieuw te plunderen. In de 80-jarige oorlog lag het stadje tussen het Staatse Deventer en het Spaanse Oldenzaal en had veel te verduren. In 1583 werd de stad in gebrand gestoken; in 1584 kwamen Staatse huurlingen en persten de inwoners een grote geldsom af. Bernhard van Galen ('Bommen Berend') plunderde Rijssen in 1666 en 1672.

Onderstaande afbeelding toont een uitsnede van de Hottingerkaart (ca. 1780).

⁹ Veenstra, 2015

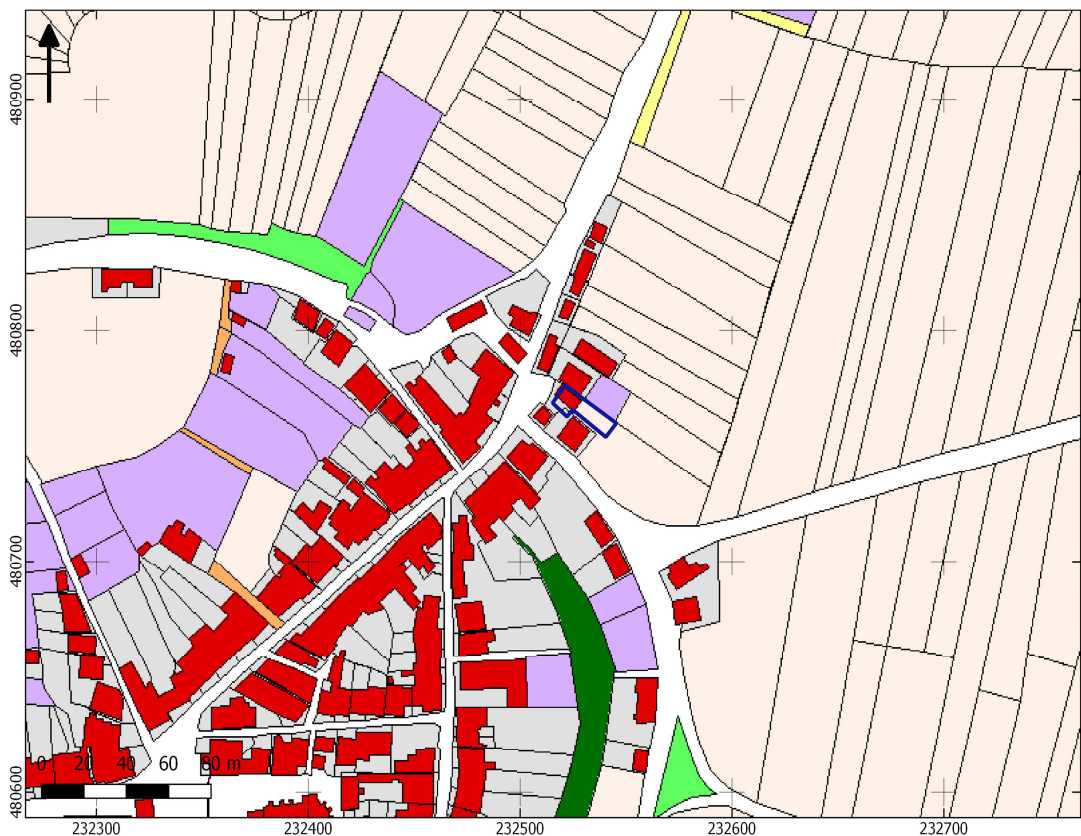
Afbeelding 3. Uitsnede Hottingerkaart (circa 1780). De locatie van het plangebied is (bij benadering) blauw omcirkeld.

Op bovenstaande kaart ligt het plangebied mogelijk nog in onbebouwd gebied.¹⁰ De voorloper van de huidige Wierdensestraat, een van de oude uitvalswegen van Rijssen is prominent aanwezig. Zeer waarschijnlijk is de oorsprong van deze weg tenminste in de Late Middeleeuwen te plaatsen, maar mogelijk is ze nog ouder. Voor zover er in 1780 bebouwing in het plangebied aanwezig is, dan is deze waarschijnlijk niet veel ouder. De bebouwing was in vroeger tijden geconcentreerd binnen de omwalling.

Op de eerste kadastrale kaart (circa 1832)¹¹ is het plangebied bebouwd. Op de OAT (Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel) is de bebouwing aangeduid als huis en erf, eigendom van een wever. Zuidelijk zat een smederij en noordelijk stond een schuur.

¹⁰ De Hottingerkaart bevat onvoldoende aanknopingspunten om te kunnen inmeten in de huidige topografie en is bovendien te onnauwkeurig. De positie van het plangebied is geschat op basis van het traject van de stadswal; het plangebied ligt vlak daarbuiten. Of het plangebied rond 1780 nu bebouwd was of niet, is niet zeker: het detailniveau van de Hottingerkaart is waarschijnlijk onvoldoende om daarover uitsluitsel te geven.

¹¹ bron: hisgis.nl

Afbeelding 4. Uitsnede uit de eerste kadastrale kaart, circa 1832. De locatie van het plangebied is rood omlijnd. Geel: hooiland, beige: bouwland, lichtgroen: weideland, donkergroen: bos/opgaand hout, paars: heide, oranje: onverharde weg. lichtpaars: tuin; rood met grijs: bebouwing met erf. Bron: hisgis.nl.

Op latere kaarten is het plangebied aldoor bebouwd en verandert er weinig. De huidige bebouwing dateert in origine uit 1900.¹² Sindsdien zijn er delen toegevoegd en veranderd.

¹² bron: huispedia.nl.

HOOFDSTUK 3 CONCLUSIE EN VERWACHTINGSMODEL

3.1 CONCLUSIE

Op basis van de inventarisatie kan het volgende geconcludeerd worden. Het plangebied ligt vermoedelijk in een zone met gordeldekzanden. Bodemkundig is sprake van podzolgronden, vermoedelijk haarpodzolgronden. Waarschijnlijk is een ophoging in de vorm van een plaggendek of stadslaag aanwezig. Op basis van archeologisch onderzoek in de omgeving kan deze circa 120 cm of dikker zijn. In de omgeving zijn enkele resten uit de Bronstijd en IJzertijd bekend, maar vooral uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd, een en ander samenhangend met de oude kern van Rijssen. Het plangebied ligt aan een laatmiddeleeuwse of oudere uitvalsweg van Rijssen, direct buiten de voormalige 13^e eeuwse omwalling en (vermoedelijk) de daarmee samenhangende omgrachting. In 1780 was het plangebied mogelijk al bebouwd. Naar verwachting is de bebouwing niet veel ouder dan 1780. Rond 1832 is het plangebied met zekerheid bebouwd. De huidige bebouwing stamt uit 1900.

3.2 VERWACHTINGSMODEL

In het plangebied kunnen resten uit het Neolithicum, Bronstijd, IJzertijd, middeleeuwen en Nieuwe Tijd worden verwacht. Eventuele resten uit de periode Neolithicum – IJzertijd en Vroege Middeleeuwen liggen onder het vermoedelijk aanwezige plaggendek (of stadsophoging¹³). Afhankelijk van de dikte van dit dek en omvang en diepte latere bodemingrepen kunnen deze resten nog bewaard zijn gebleven. Ervaring leert echter dat de kans dat het plaggendek en de onderliggende podzolbodem is verstoord tamelijk groot moet worden geacht. Dat zijn ook vaak, maar niet altijd, de uitkomsten van nabij archeologisch veldonderzoek. In het plaggendek kunnen resten uit de Late Middeleeuwen en met name de Nieuwe Tijd worden verwacht. Brandlagen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd worden niet verwacht, aangezien het plangebied destijds waarschijnlijk nog onbewoond was. Brandlagen zijn vooral binnen de stadswal te verwachten.

Eventuele nederzettingen uit de steentijd hebben een omvang van 50 – 200 m² (kleine variant) of 200 – 1000 m² (middelgrote variant). Nederzettingen uit de periode bronstijd – middeleeuwen hebben meestal een omvang tussen 500 – 2000 m² (huisplaats) of meer dan 8000 m² (dorp).¹⁴ Eventuele resten bestaan uit vuursteenstrooiingen (voornamelijk neolithicum, in mindere mate bronstijd en

¹³ waar hieronder van plaggendek wordt gesproken, wordt tevens stadsophoging bedoeld

¹⁴ bron: Tol e.a., 2006.

ijzertijd). Daarnaast kan (gefragmenteerd) aardewerk worden verwacht, evenals houtskool, verbrande huttenleem en natuursteen. Vanaf ongeveer de 17^e eeuw is ook baksteen te verwachten (rurale gebieden; in bewoningskernen al eerder). Deze vondstcategorieën bevinden zich aan of in het pleistocene zand, direct onder een bouwvoor. Daarnaast kunnen grondsporen worden verwacht. Het gaat daarbij overwegend om paalkuilen, greppels en afvalkuilen en dergelijke. Deze bevinden zich in de top van de pleistocene ondergrond en kunnen zich tot op grote diepte uitstrekken.

Mogelijk zijn in het plangebied ook resten van een gedempte stadsgracht te vinden, al ligt het plangebied waarschijnlijk net buiten deze zone. Resten van een eventueel aanwezige gedempte stadsgracht kenmerken zich door sterk humeus, donkergekleurd zand met veel puin- en afvalresten, waaronder aardewerk, pijpenkoppen en -stelen, as en houtskool.

HOOFDSTUK 4 VELDONDERZOEK

4.1 BESCHRIJVING ONDERZOEKSMETHODIEK

Het veldonderzoek heeft tot doel om meer inzicht te verkrijgen in de fysische situatie in het plangebied. Het dient de in het plangebied aanwezige bodems, de mate van versterking en de aanwezigheid van potentiële archeologische niveaus in kaart te brengen. Aan de hand daarvan kan er voor het plangebied een gespecificeerd verwachtingsmodel worden opgesteld dat gedetailleerder en nauwkeuriger is dan een verwachtingsmodel dat louter gebaseerd is op bronnen en globalere bodem- en geomorfologische kaarten.

Voor aanvang van het veldonderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld¹⁵ en gedeponneerd in Archis3. In afwijking van het PvA zijn vier boringen gezet in plaats van de voorziene zes. Reden hiervoor was de ontoegankelijkheid van het grootste deel van het plangebied. Voor het booronderzoek niet-toegankelijke en/of verstoorte delen zijn aangegeven op de kaart in bijlage 3. Het pand is momenteel sterk vervallen. Twee boringen konden daardoor binnen het pand gezet worden: boring 1 is in de achterkamer gezet: hier was de oorspronkelijk aanwezige verharding verwijderd. Boring 4 kon direct achter de voordeur worden gezet. De planken vloer was hier dermate vervallen dat deze deels was verdwenen. Boring 3 is op een toegankelijk plekje in een grotendeels verharde of zeer dichtbegroeide, sterk verwilderde tuin/binnenplaats. Boring 2 is naast de woning gezet, in een smal steegje.

De boringen zijn uitgevoerd met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm. De boorkernen zijn visueel geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren.

De boringen zijn ingemeten aan de hand van de huidige topografie. Het bodemprofiel is beschreven volgens de norm NEN 5104 en ASB. De NAP-maaiveldhoogte van boring 3 is bepaald de hand van het AHN. De maaiveldhoogten van de overige boringen zijn op kunstmatig op dezelfde hoogte gezet. De profielbeschrijvingen zijn opgenomen in bijlage 8. De boorpuntenkaart met de posities van de boringen is opgenomen in bijlage 7.

¹⁵ E. Brouwer, 2020

4.2 RESULTATEN: LITHOLOGIE, LITHOGENESE EN BODEMONTWIKKELING

De vier boringen tonen verschillen in de bodemopbouw. Boring 1 (achterkamer) toont een drietal verrommelde lagen tot een diepte van 80 cm –mv. Op deze diepte gaat dit pakket scherp begrenst over in intacte een C-horizont. Er zijn geen podzolprofielen gezien en evenmin is een plaggendeek aanwezig.

De verrommelde lagen bestaan uit zeer fijn, zwak siltig en zwak humeus zand. De lagen variëren in kleur van donkerbruin/grijs/zwart tot geel/bruin/grijs. Onderling tonen de verrommelde lagen geen scherpe begrenzingen. Inclusies zijn niet aangetroffen. De C-horizont is geel van kleur en bestaat uit zeer fijn, zwak siltig zand.

Boring 2 (steegje) bestaat tot een diepte van 120 cm (einde boring) uit opgebracht zand. Dit zand is aanzienlijk grover dan het zand in de overige boringen

Boring 3 (binnenplaats) bestaat tot een diepte van 110 cm uit verrommelde lagen. Ook hier gaat het steeds op zeer fijn, zwak siltig en meestal zwak humeus zand met verschillende tinten grijs en bruin, maar steeds ook met een gele tint. Dekzand (C-horizont) ligt onscherp begrenst onder het verrommelde pakket en bestaat uit zeer fijn, zwak siltig zand. De laag is lichtgeel gekleurd.

In het verrommelde pakket zijn relatief veel inclusies aangetroffen, waaronder pre-industrieel baksteen (op 80 cm –mv) en een fragment roodbakkend, dubbelzijdig geglaazuurd aardewerk, dat waarschijnlijk na 1600 is te dateren. In dezelfde lagen komt echter ook industrieel gebakken baksteen voor. Kolengruis is aangetroffen op een diepte van ongeveer 90 cm. Tussen 100-110 cm –mv komt veel kalk voor: de laag is witgetint door aanwezig kalk en in de boring is een kalkbrok aangetroffen. Kalk werd tot ongeveer het einde van de 19^e eeuw gebruikt voor de metselmortel.¹⁶

In boring 4 (woning) is onder een kruipruimte van circa 40 cm. een laagje lichtbruin zand aangetroffen. Ook hier is het zand zeer fijn, zwak siltig. Deze laag is scherpbegrensd met de onderliggende laag en moet als verrommeld worden gezien. Van 55 tot 90 cm –mv is een laag matig fijn, zwak siltig zand aangetroffen met een sterk afwijkende, helder oranjebruine kleur. Deze laag is homogeen, zonder inclusies en diffuus begrensd met de onderliggende C-horizont. Vermoedelijk gaat het om een natuurlijke laag. De oranjebruine kleur wordt vermoedelijk gevormd door roest: het gaat niet om een B-horizont. De C-horizont is lichtgeel gekleurd met een identieke lithologie als de voorgaande C-horizonten. In deze boring zijn geen inclusies aangetroffen.

¹⁶ Van Balen e.a., 2013, 77

HOOFDSTUK 5 CONCLUSIE EN VERWACHTING

In de bodemopbouw van de boringen zijn verschillen geconstateerd, die tot uiting komen in de geroerde of opgebrachte lagen. De natuurlijke ondergrond is in alle boringen gelijk en bestaat uit een C-horizont (dekzand).

De opgebrachte lagen matig grof zand in boring 2 is vermoedelijk pas gevormd op het moment dat de huidige bebouwing al bestond. Deze dateren daarmee van na 1900. De verrommelde lagen in boringen 1 en 3 betreffen waarschijnlijk subrecente verstoringen, mogelijk in een ouder opgebracht pakket. De aanwezigheid van het roodbakkerd aardewerk, de kalkbrokken en de fragmenten pre-industrieel aardewerk duiden op een datering in de Nieuwe Tijd (vermoedelijk vanaf ruwweg 1700), dat echter later nog weer een keer is vergraven en vermengd is geraakt met jonger materiaal (industriële baksteen en kolengruis). Vermoedelijk betreft het afval en bouw materiaal van de voorganger van de huidige woning, dat tijdens de bouw van het huidige pand in 1900 is vergraven. Toch is de verstoring niet overal even diep. In boring 4 is vermoedelijk intact dekzand aanwezig vanaf 55 cm onder de vloer van de woning. Resten van funderingen kunnen hier goed bewaard zijn gebleven. In dit deel van het plangebied blijft de verstoring echter beperkt, omdat het de intentie is dat de gevel behouden blijft.

Een en ander betekent dat in het plangebied geen resten van voor de Nieuwe Tijd zijn te verwachten. Resten van een oude stadsgracht zijn evenmin aangetroffen. Op deze punten kan het verwachtingsmodel uit het bureauonderzoek worden verworpen. In het plangebied zijn vermoedelijk resten van de voorganger van de huidige, uit 1900 daterende woning aanwezig. In de grondboringen is fragmentair materiaal aangetroffen, maar mogelijk zijn ook resten van funderingen en uitbraaksleuven te verwachten. Deze resten zijn waarschijnlijk niet veel ouder dan 1780. Het booronderzoek toont echter aan dat er, in ieder geval op de binnenplaats achter de woning, sprake is van geroerde lagen, waarbij oud en jonger materiaal waarschijnlijk is gemengd.

HOOFDSTUK 6 SELECTIEADVIES

Op basis van het uitgevoerde booronderzoek is de kans klein dat het plangebied archeologische sporen bevat van vóór de Nieuwe Tijd. In het plangebied kunnen wel resten bebouwing uit de (late) Nieuwe Tijd voorkomen. Het gaat daarbij om resten van bebouwing die in 1832 op de kaart zijn aangegeven en mogelijk ook in 1780 aanwezig waren. De resten zijn echter waarschijnlijk niet veel ouder dan 1780 en er is met verstoring te rekenen die is ontstaan tijdens de bouw van het huidige pand in 1900 en eventuele latere werkzaamheden. De grondboringen hebben overwegend een verstoord bodemprofiel opgeleverd. Om deze reden adviseren we hier geen vervolgonderzoek.

Dit advies is overgenomen door de gemeente Rijssen-Holten, hierin vertegenwoordigd door de archeologisch adviseur van de gemeente, de heer A. Vissinga.

Mochten bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan geldt conform de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (033 421 74 56) of via de website: www.cultureelerfgoed.nl/contact.

literatuur

- Balen, K. van, B. van Bommel, R. van Hees, M. van Hunen, J. van Rhijn en M. van Rooden, 2013. *Kalkboek. Het gebruik van kalk als bindmiddel voor metsel- en voegmortels in het verleden en heden*. Zeist.
- Berendsen, H.J.A., 2005 (1997). *Landschappelijk Nederland. De fysisch geografische regio's*. Assen.
- Berendsen, H.J.A., 2008. *De vorming van het land*. Assen.
- Boekema, Y., 2008. *Archeologisch onderzoek Oosterhofweg 49 te Rijssen. Inventariserend veldonderzoek. GAR 479*. Assen.
- Borsboom, A.J. en J.W.H.P. Verhagen, 2012. KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek. Deel: Proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Gouda.
- Bosch, J.H.A., 2008. *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 5.2. Deltares-rapport 2008-U-R0881/A*.
- Brokke, A.J. en G.J. Sophie, 2005. *Rijssen Watermolen-Zuid. Een bureau- en inventariserend veldonderzoek. ADC rapport 428*. Amersfoort.
- Brouwer, E. , 2020. *Plan van Aanpak ivo-verkennend Wierdenseweg 44 te Rijssen*. Almelo
- Koers, A., 2017. *Rijssen, de kleine geschiedenis*. Rijssen.
- Mulder, E.F.J. de., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen.
- Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*, Nederlands Normalisatie-instituut Delft.
- Neef, W. de, 2007. Rijssen: Parkstraat (Ov). Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek. Steekproefrapprt 2007-01/04. Zuidhorn.
- Roller, G.J. de, 2012. *Archeologisch proefsleuvenonderzoek Grotestraat te Rijssen, gemeente Rijssen-Holten (OV)*. Leek.
- Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen en M. Verbruggen, 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek v2*. SIKB
- Veenstra, M.E., 2015. Rijssen Centrumplan Tusveld. Archeologische begeleiding. BAAC-rapprt A-13.0052. 's-Hertogenbosch.

Archeologische databases/internetbronnen

ArchisIII

www.boorstaten.nl

www.topotijdreis.nl

www.hisgis.nl

www.grondwatertools.nl

www.kadastralekaart.com

Gebruikte kaarten

Historische kaarten vanaf 1890 tot en met 2015. Bron: www.topotijdreis.nl.
Geraadpleegd op 18-6-2020

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2), nauwkeurigheid Z-waarde ≤ 5 cm. Bron:
www.ahn.nl. Geraadpleegd op 18-6-2020

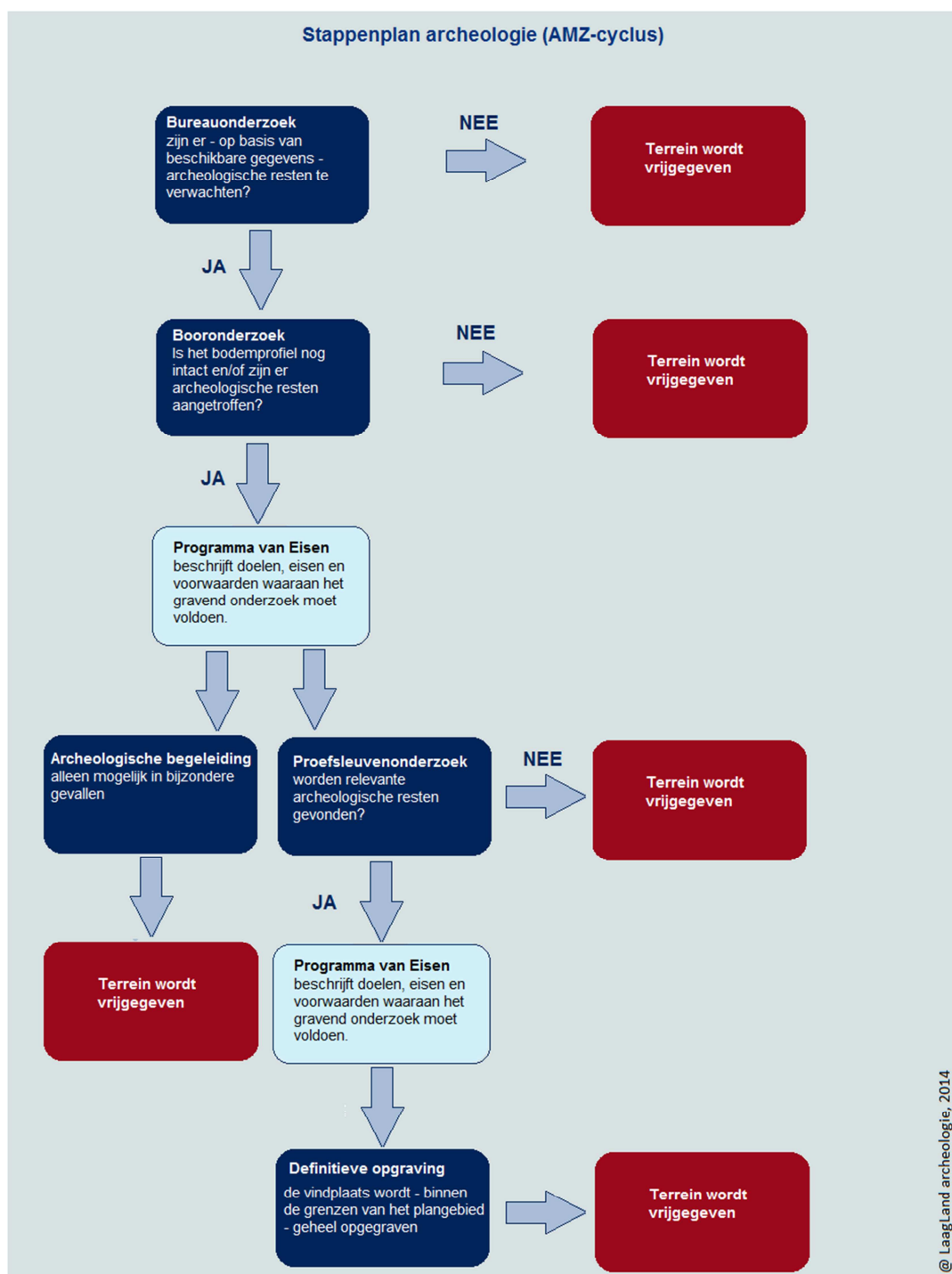
Kaart waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen. Bron:
www.zoeken.cultureelerfgoed.nl. Geraadpleegd op 18-6-2020

legenda verwachtingskaart. Bron: gemeente Rijssen-Holten. Geraadpleegd op 18-6-
2020

Topografische kaart, schaal 1:10.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 18-6-
2020

Verwachtings- en beleidsadvieskaart gemeente Rijssen-Holten. Bron: gemeente
Rijssen-Holten. Geraadpleegd op 18-6-2020

BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

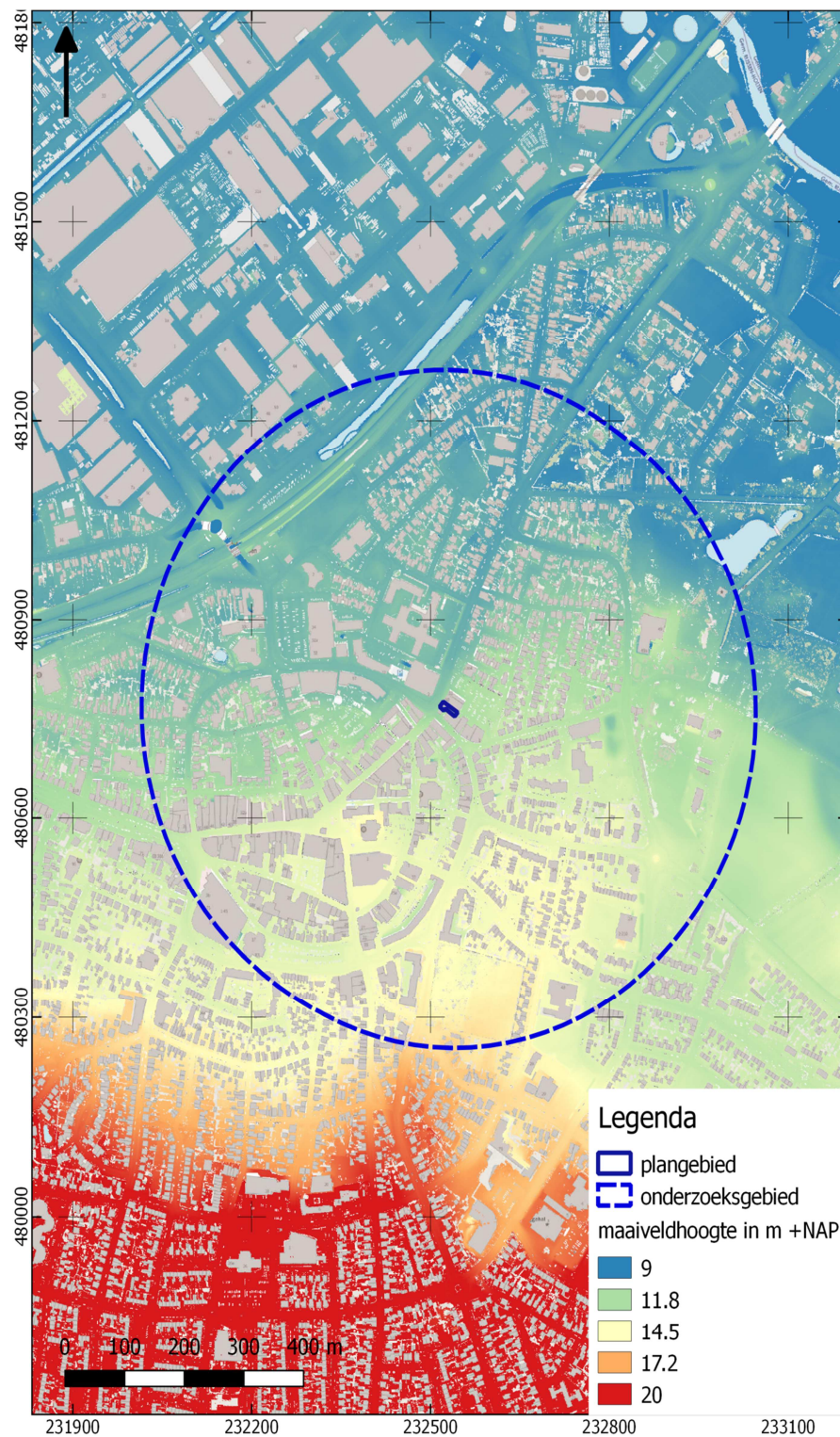
BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische perioden			Datering	
Nieuwe tijd		C	-1795	
		B	-1650	
		A	-1500	
Middeleeuwen		Laat	-1250	
		Vol	-1050	
			Ottoons	-900
			Karolingisch	-725
		Merovingisch	-450	
Romeinse tijd		Laat	-270	
		Midden	-70 na Chr.	
		Vroeg	-15 voor Chr.	
Prehistorie	Ijzertijd	Laat	-250	
		Midden	-500	
		Vroeg	-800	
	Bronstijd	Laat	-1100	
		Midden	-1800	
		Vroeg	-2000	
	Neolithicum	Laat	-2850	
		Midden	-4200	
		Vroeg	-4900/5300	
	Mesolithicum	Laat	-6450	
		Midden	-8640	
		Vroeg	-9700	
	Paleolithicum	Jong	-35.000	
		Midden	-250.000	
		Oud		
@ Laagland Archeologie, 2014				

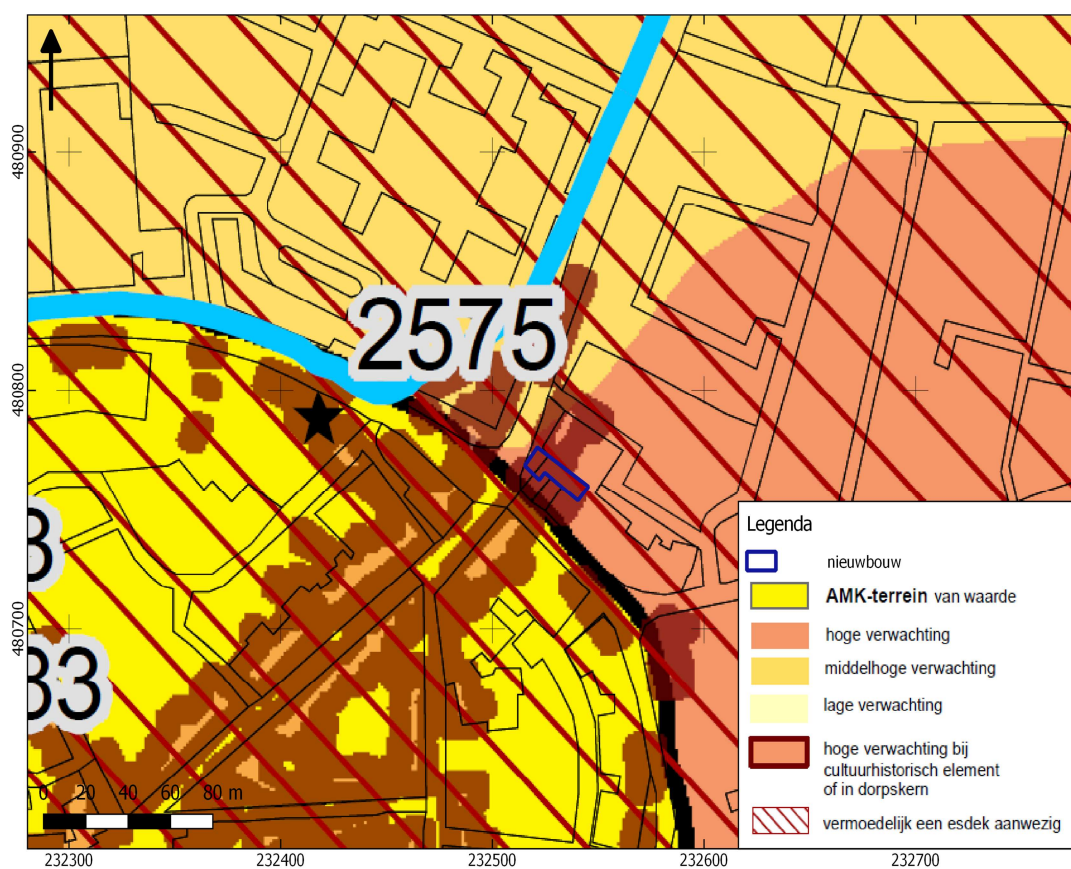
BIJLAGE 3 NIET-TOEGANKELIJKE DELEN VOOR VELDONDERZOEK

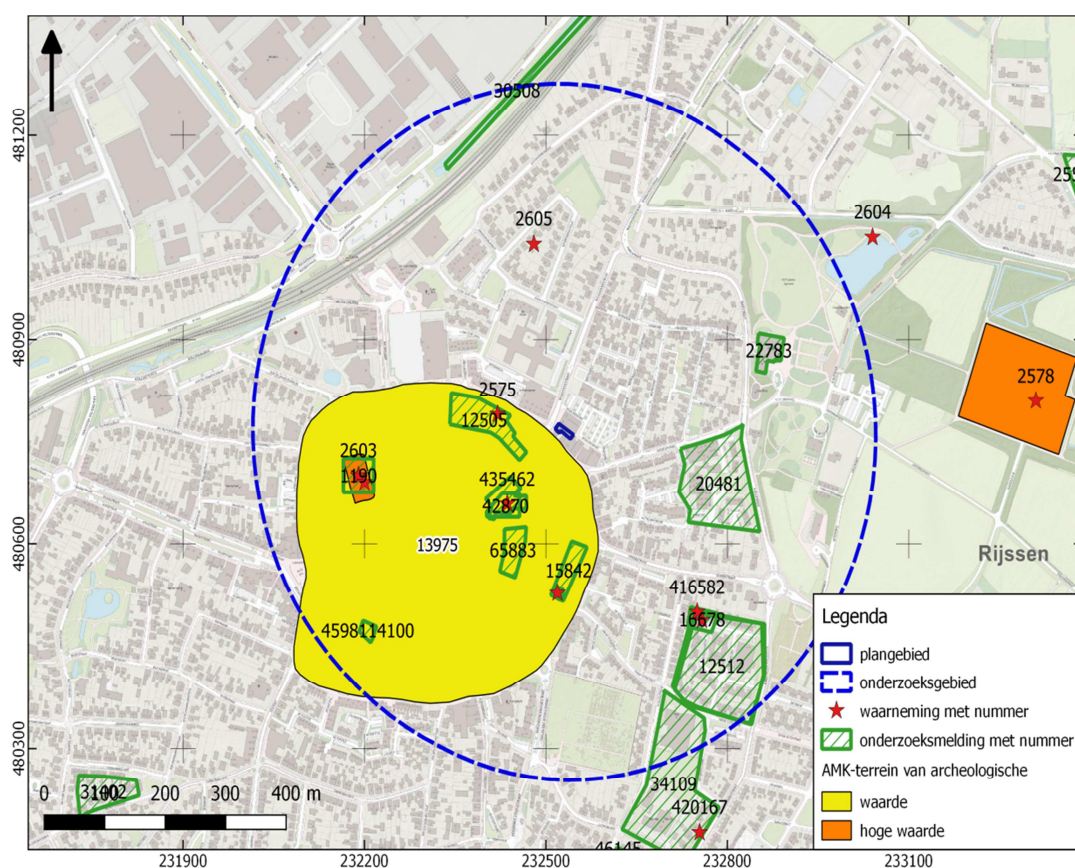
BIJLAGE 4 ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND

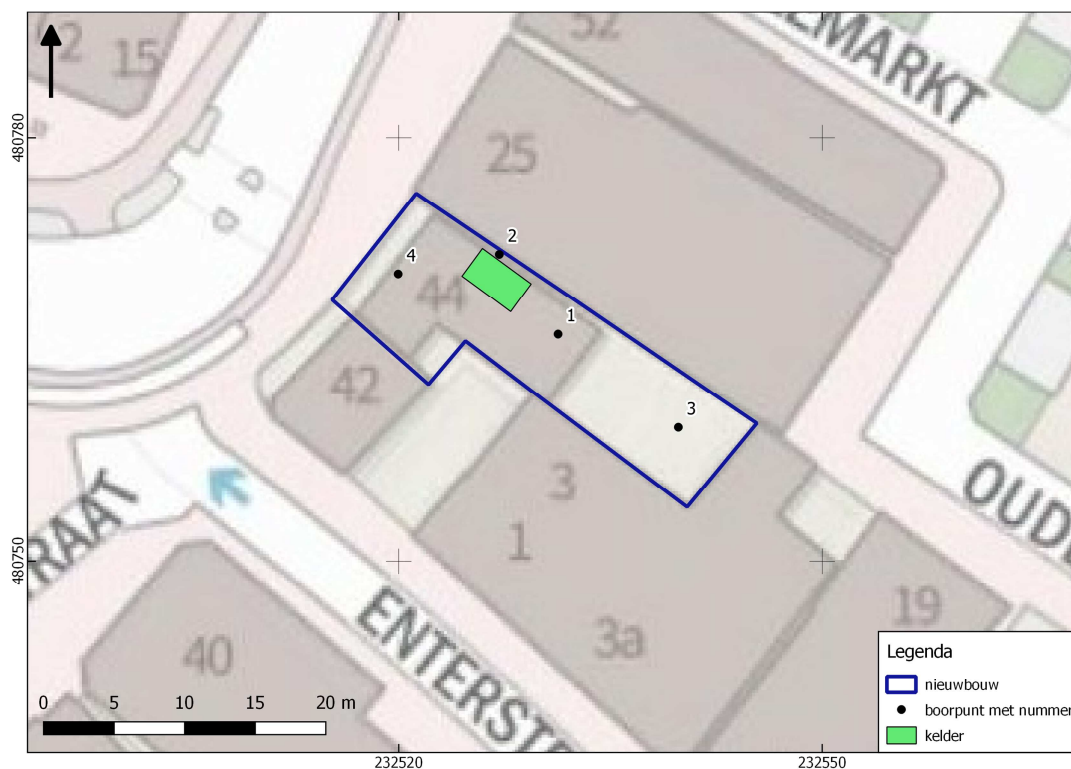
BIJLAGE 5 GEMEENTELIJKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGSKAART

BIJLAGE 6 WAARNEMINGEN, AMK- TERREINEN EN ONDERZOEKSMELDINGEN

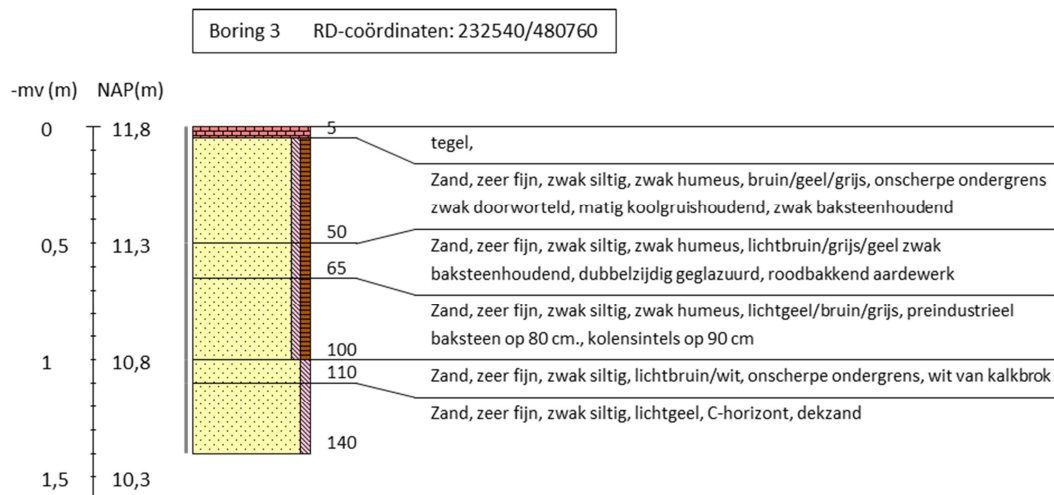
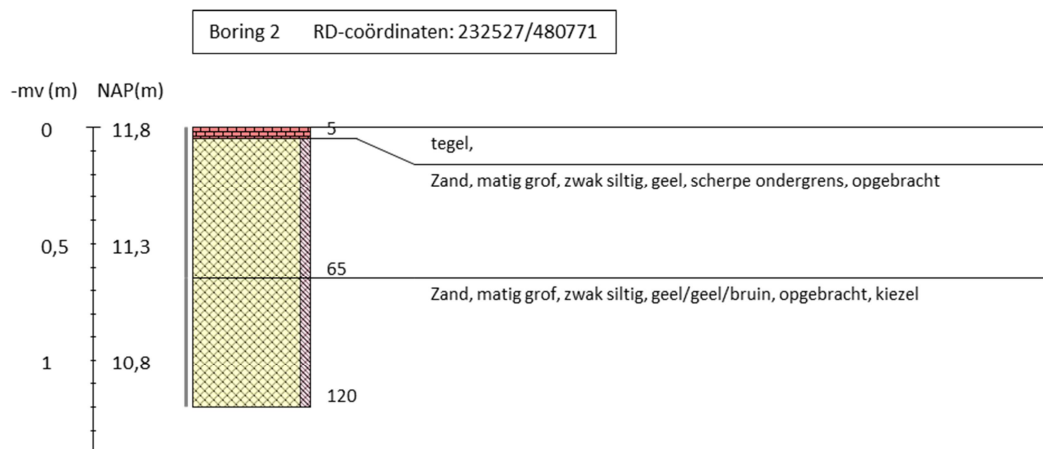
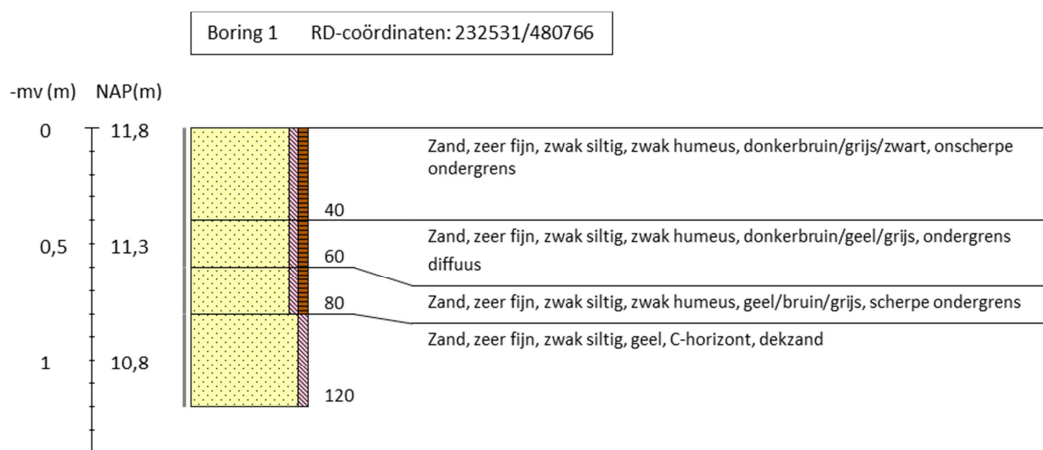

BIJLAGE 7 BOORPUNTENKAART VELDONDERZOEK

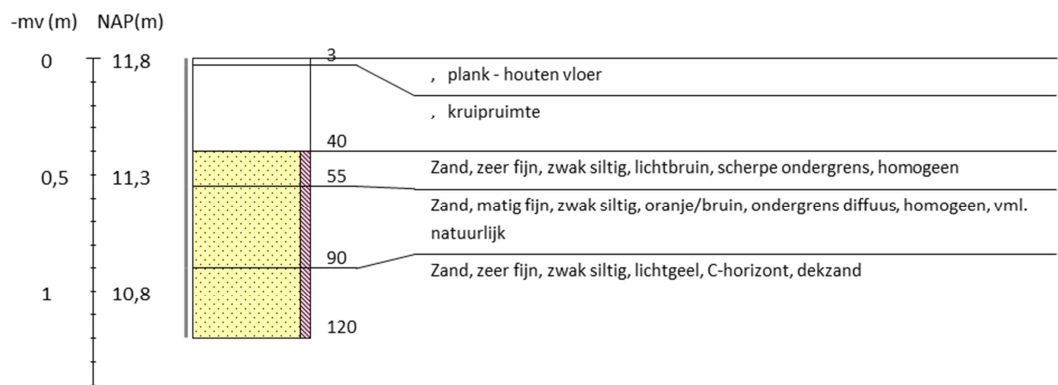

BIJLAGE 8 BOORSTATEN

VELDONDERZOEK

Boring 4 RD-coördinaten: 232520/480770

Legenda (conform NEN 5104, boorbeschrijvingsnorm van NITG-TNO en ASB)

Zand		Zand, zwak siltig
		Zand, matig siltig
		Zand, sterk siltig
		Zand, uiterst siltig
		Zand, kleilig

Veen		Veen, mineraalarm
		Veen, zwak kleilig
		Veen, sterk kleilig
		Veen, zwak zandig
		Veen, sterk zandig

Klei		Klei, zwak siltig
		Klei, matig siltig
		Klei, sterk siltig
		Klei, uiterst siltig
		Klei, zwak zandig
		Klei, matig zandig
		Klei, sterk zandig

Grind		Grind, zwak zandig
		Grind, matig zandig
		Grind, sterk zandig
		Grind, uiterst zandig
		Grind, siltig

Overige toevoegingen		zwak humeus
		matig humeus
		sterk humeus
		zwak grindig
		matig grindig
		sterk grindig

Leem		Leem, zwak zandig
		Leem, sterk zandig

Zandmediaan	uiterst fijn < 105 µm
	zeer fijn 105 - < 150 µm
	matig fijn 150 - < 210 µm
	matig grof 210 - < 300 µm
	zeer grof 300 - < 420 µm
	uiterst grof 420 - < 2000 µm

Zandsortering	goed gesorteerd D60/D10 < 1,8
	matig gesorteerd D60/D10 1,8 < 3
	slecht gesorteerd D60/D10 > 3

Inclusies/archeologische indicatoren	(resten van planten, wortels, schelpen, wortels, hout, baksteen, puin, kolengruis, glas, aardewerk, houtskool, vuursteen, bot, fosfaat)
	weinig < 1%
	matig 1-10%
	veel > 10%

Begrenzing onderliggende laag	scherp overgangsgebied < 0,3 cm
	onscherp overgangsgebied 0,3 - < 3 cm
	diffuus overgangsgebied 3 cm - < 10 cm

Boortype	Edelmanboor ø 7 cm
	Edelmanboor ø 10 cm
	Edelmanboor ø 12 cm
	Edelmanboor ø 15 cm

	Guts ø 2 cm
	Guts ø 3 cm

	Mechanische boor ø 10 cm
	Mechanische boor ø 12 cm
	Mechanische boor ø 15 cm
	Mechanische boor ø 20 cm

Grondwaterstand	GHG
	GWG
	GLG

Kalkgehalte	geen opbruising, minder dan 0,5% CaCO ₃
	hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1 à 2 % CaCO ₃
	zichtbare opbruising, 1 à 2% CaCO ₃

© Boorsten - www.boorsten.nl